

פרשת עקב תשע"א ארץ ישראל ושאר הארצות

רש"י

(ו) לא כארץ מצרים הוא - אלא טובה הימנה. ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים שמה לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו. יכול בגנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם, לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה, תלמוד לומר (במדבר יג, כב) וחברון שבע שנים נבנתה וגוי, אדם אחד בנאון, וחם בנה צוען למצרים בנו, וחברון לכנען. דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך בונה את הכעור שפסולתו של ראשון, הוא נותן בשני. ובכל מקום, החביב קודם. הא למדת שחברון יפה מצוען, ומצרים משובחת מכל הארצות, שנאמר (בראשית יג, י) כגן ה' כארץ מצרים, וצוען שבח מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל, ד) כי היו בצוען שריו. וחברון פסולתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים, ואף על פי כן היא יפה מצוען. ובמסכת כתובות (ק"ב א) דרשו בענין אחר, אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואחר כך לבנו הגדול, אלא שמבונה על אחד משבעה בצוען: **אשר יצאתם משם** - אפילו ארץ רעמסס [וארץ גושן] אשר ישבתם בה והיא במיטב ארץ מצרים שנאמר (בראשית מז, יא) במיטב הארץ וגוי, אף היא אינה כארץ ישראל - **והשקית ברגלך** - ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה. אבל זו (פסוק יא) למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת: **כגן הירק** - שאין די לו בגשמים ומשקין אותו ברגל ובכתף: (יא) **ארץ הרים ובקעות** - משובח ההר מן המישור, שהמישור, בבית כור אתה זורע כור, אבל ההר בבית כור ממנו חמשת כורין, ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו: **ובקעות** - הן מישור: (יב) **אשר ה' אלהיך דורש אותה** - והלא אף כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה: **תמיד עיני ה' אלהיך בה** - לראות מה היא צריכה ולחדש לה גזרות, עתים לטובה עתים לרעה וכו', כדאיתא בראש השנה (יז ב): **מרשית השנה** - מראש השנה נידון מה יהא בסופה:

רשב"ם

(י) **כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים [היא]** - כן שיטת פרשיות הללו. צריכים אתם לשמור את מצוות י"י אלהיכם, כי הארץ הזאת טובה מארץ מצרים לשומרי מצוות, ורעה מכל הארצות ללא שומרים, כי הארץ אשר אתה בא שמה אינה כארץ מצרים שאין צריכים למטר ובין טובים ובין חטאים בטורח השקאת שדותיהם יש להם לחם, אבל ארץ ישראל אם אתם שומרים מצוות עיני י"י אלהיך בה להשקותה במטר השמים מרשית השנה ועד אחרית (ה)שנה לתת מטר בעת הצורך. והיה אם שמע תשמעו. אם שמעת בישן תשמע בחדש, וכן אם שכח תשכח, התחלת לשכוח סופך שתשכח. כך שנויה באגדת שמואל במגילת חסידים מצאו כתוב אם תעזביה יום יומים תעזבך משל לשנים שיצאו אחד מטבריה ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בחדא משכונא והסיחו זה עם זה ופרשו זה מזה זה הולך מיל וזה הולך מיל נמצא זה רחוק מזה שני מילין:

המב"ן

(ו) **לא כארץ מצרים היא** - אלא טובה הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים שהיו אומרים שמה לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזאת. יכול בגנותה הכתוב מדבר וכך אמר להם, לא כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה, תלמוד לומר וחברון שבע שנים נבנתה (במדבר יג כב), אדם אחד בנאון, דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך את הגרוע וכו', לשון רש"י מספרי (עקב יא). ועוד הביא מה שדרשו בגמרא במסכת כתובות (ק"ב א) בענין אחר, אפשר אדם בונה בית לבנו קטן ואחר כך לבנו גדול, אלא שמבונה אחד משבעה בצוען:

רמב"ן (המשך)

ופשוטו של מקרא בדרך האזהרות נאמר, שאמר להם ושמתם את כל המצוה וירשתם ארץ זבת חלב ודבש כי ה' יתן מטר ארצכם בעתו והארץ תתן יבולה, אבל דעו לכם שאינה כארץ מצרים להשקות אותה ברגל מן היאורים ומן האגמים כגן הירק רק היא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים לא בענין אחר, וצריכה שידרוש ה' אותה תמיד במטר, כי היא ארץ צמאה מאד וצריכה מטר כל השנה, ואם תעברו על רצון ה' ולא ידרוש אותה בגשמי רצון הנה היא רעה מאד לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב בהריה. ויחזור ויפרש כל זה בפרשה השניה (להלן פסוקים יג - יז), כי אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש תמיד, ואם לא תשמעו ועצר את השמים וגוי ואבדתם מהרה ברעב מעל הארץ הטובה, שלא תוכלו לחיות בה בלא מטר:

והנה הפרשה הזו תזהיר במנהגו של עולם, וממנה נלמד כי אע"פ שהכל ברשותו ונקל בעיני ה' יתברך להאביד יושבי ארץ מצרים ולהוביש נהרותם ויאוריהם, אבל ארץ כנען תאבד יותר מהרה שלא יתן בה מטרות עוזו. החולה צריך זכות ותפלה שירפאהו השם יותר מן הבריא שלא בא עליו החולי, וכך המדה בענין ובעשיר ומאיר עיני שניהם ה':

ומפני שאמר (פסוק יב) ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה - וראוי שיאמר ולמטר השמים תשתה מים כאשר ה' אלהיך ידרוש אותה, יהיה מדרש רבותינו (ספרי עקב יב) נרמז בכתוב, והלא כל הארצות הוא דורש שנאמר (איוב לח כו) להמטיר על ארץ לא איש, כביכול אינו דורש אלא אותה ועל ידי אותה דרישה שדורש אותה דורש כל הארצות. תמיד עיני ה' אלהיך בה - לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות עתים לטובה ועתים לרעה כו', כדאיתא במסכת ר"ה (יז ב). ויש בו סוד עמוק, כי הארץ הזאת נדרשת בכל והיא הכל, וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת:

דברים פרק ג פסוק כז

עַל־הָאֵשׁ הַפְּסָגָה וְשָׂא עֵינֶיךָ יְמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָהּ וּרְאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

רשב"ם

אמר ר' זירא... - שמשעליתי לא"י נתתי את לבי לצאת משיטתי הראשונה ולעמוד על אמיתת דברים.

מסכת בבא בתרא דף קנח ע"ב

אמר רבי זירא, שמע מינה: אוירא דארץ ישראל מחכים.

Terra Sancta Map XXIII Nova Tabula, Basel
by H. Petri 1552 (27.5 x 37.1 cm.)

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן מ

- 1 מי ש'יודע מארץ ישראל, ש'טעם באמת טעם ארץ ישראל, הוא יכול להכיר באחר, אם ה'ה אצל צדיק על ראש השנה אם לאו, ואם אותו הצדיק הוא גדול במעלה או קטן, ואם הוא צדיק אמתי או לאו, או אם הוא בעצמו צדיק:
- 5 כי טעם ארץ ישראל יכולין לציר לפני מי ש'יודע טעם שכל. כי רק מי שהוא איש בור, אי אפשר לו לידע זאת, אבל מי ש'יודע משכל, כגון לומדים ש'מרגישים מעט טעם השכל בפשט וקשיא בדרך הלומדים, או חכמים בחכמות אחרות, ש'מרגישים טעם שכל, יכולין להבין טעם ארץ ישראל, כי 'אוירא דארץ ישראל מחכים' (בבא בתרא קנח, ובזהר פינחס דף רמה, ובתקון כב). וטעם החכמה והשכל בנדאי יקר מאד, אך עקר מעלת קדשת ארץ ישראל הוא רק על ידי השגחת השם ותבנית. ומחמת שהשם ותבנית מסתכל בארץ ישראל תמיד, כמו שכתוב (דברים י"א):
- 10 "תמיד עיני ה' אלקינו בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", על ידי זה ארץ ישראל מקדשת ואיורה מחכים, כי עינים על שם החכמה, כי התפתחות החכמה נקרא בחינת עינים, כמו שכתוב (בראשית ג): "ותפקחנה עיני שניהם", ופרש רש"י: "על שם החכמה נאמר. ומחמת שעיני ה' בארץ ישראל, שמסתכל בה תמיד, על ידי זה 'אוירא דארץ ישראל מחכים':
- 15 אך מהיכן נמשך ונתעורר זאת אצל השם ותבנית, דהינו בחינת עינים להשיג כנ"ל, זה נעשה על ידי נשמות ישראל, שהשם ותבנית מתפאר בהם, בבחינת (ישעיה מ"ט):
- "ישראל אשר בך אתפאר". ועל ידי ההתפארות נעשין בחינת תפלין, שנקראין פאר (ספ"ה כה), והתפלין הם בחינת מחין, ונקנסין לפנים ובוקעין בעינים, ומזה נעשה השגחת השם ותבנית כבליכול, שעל ידי זה נעשה קדשת ארץ ישראל, בחינת אוירא דארץ ישראל מחכים כנ"ל. ועל שם זה נקרא ארץ ישראל, שמקבלת קדשתה, מבחינת: "ישראל אשר בך אתפאר", כנ"ל:
- 20 אך בנדאי לא כל העתים שוות בהתקרבות ישראל להשם ותבנית, כי לפעמים, חס ושלום, יש שנתרחק אחד מהשם ותבנית (א), ואזי אדרבא, השכינה צועקת: 'קלני מראשי, קלני מזרועי (סנהדרין מו). הינו שצעקתה, שנתקלקל ונפגם בחינת ההתפארות שאינו יכול להתפאר בהם, ונפגם בחינת התפלין, שנעשין מן ההתפארות כנ"ל. וזה: 'קלני מראשי, קלני מזרועי, מראשי מזרועי דיקא, בחינת תפלין (שמניחין על הראש ועל הזרוע) וכנ"ל. רק בשאחד מ'ישראל נתקרב להשם ותבנית, ונתוסף עוד ישראל שרוצה לעבדו ותבנית, וכל מה שנתוספין יותר רבים מ'ישראל שרוצים לעבדו ולהתקרב אליו, אזי נתגדל ונתוסף יותר התפארותו ותבנית, שהוא ותבנית מתפאר בעמו ישראל המתקרבים אליו. ועל ידי זה ההתפארות נעשין תפלין מחין, ומזה נעשה קדשת ארץ ישראל, בחינת 'אוירא דארץ ישראל מחכים' על ידי עיני השגחתו כנ"ל:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.